

Waardeer en stimuleer sociaal ondernemen

Sociaal ondernemers¹ van nu en straks realiseren samen een radicale systeemverbetering. Denk aan bedrijven als Cycloon, Fairphone of Dopper. Deze ondernemingen leiden industrie, politiek en maatschappij naar een nieuwe economie waarin niet de waarde van aandeelhouders, maar maatschappelijke waarde centraal staat: de impact economie. Zonder afval. Zonder armoede. Zonder uitsluiting. Samen zorgen ze voor een betere wereld: met iedereen, voor iedereen.

Sociaal ondernemers komen zelf in actie en wachten niet op de overheid. Maar in de huidige economie creëren ze vaak hun eigen concurrentienadeel, tijd om het speelveld gelijk te trekken.² Het zijn ondernemers waar innovatie en duurzaamheid in het DNA zit, ondernemers die vooruit willen. Deze ondernemingen geven vorm aan de economie van de toekomst. Sociale ondernemingen verdienen daarom een plek in de verkiezingsprogramma's van politieke partijen. We stellen de volgende maatregelen voor.

Per punt geven we in de eerste alinea een suggestie voor een paragraaf om op te nemen in het verkiezingsprogramma. In de tweede alinea geven we context.

I. Lanceer een groot stimuleringsprogramma sociaal ondernemen.

We onderkennen de waarde van ondernemers die maatschappelijke waarde vooropstellen. Met een stevig stimuleringsprogramma ondersteunen we deze maatschappelijke ondernemers en trekken we reguliere ondernemers aan naar deze ondernemingsvorm.

De waarde van sociaal ondernemen wordt al lang erkend. De SER bracht in 2015 een advies uit waarbij zij een rol ziet voor de overheid bij het agenderen van het onderwerp, bij het faciliteren van sociale ondernemingen en bij het kritisch kijken naar de eigen

¹ Voor een definitie van de sociale onderneming, zie het SER rapport 'Sociale ondernemingen: een verkennend advies', pagina 27: <https://www.ser.nl/-/media/ser/downloads/adviezen/2015/sociale-ondernemingen.pdf?la=nl&hash=CA76E5A4039EI22BIB2FE2CAD0573I5B>. In dit paper gebruiken we de termen sociale en maatschappelijke ondernemingen door elkaar.

² De inspanningen van sociale ondernemingen, zoals een living wage betalen aan internationale leveranciers of circulair produceren, leiden vaak tot een hogere kostprijs van hun product of dienst.

rol als inkoper.^{3,4} Ondanks verschillende aangenomen moties in de Tweede Kamer en goede voornemens van toenmalig staatsecretaris Keijzer in 2020, heeft de Rijksoverheid nog nagenoeg niets gedaan. Het is tijd dat de Rijksoverheid nu echt een rol pakt in het stimuleren van deze ondernemingsvorm. Bijvoorbeeld met verdubbeling van het budget van de *City Deal Impact Ondernemen*, gerichte toekenning van (een deel van) overheidsfondsen aan sociale ondernemingen, bijvoorbeeld binnen het Dutch Good Growth Fund (DGGF) of Invest-NL, of het opbouwen van een stimuleringsprogramma dat sociaal ondernemers in alle regio's van Nederland bereikt. Voor de structuur en uitvoering van dergelijke plannen kan een voorbeeld worden genomen aan het Social Economy Action Plan van de Europese Commissie.⁵

2. Vraag altijd de duurzame vernieuwers aan de beslistafels.

We onderkennen het belang van maatschappelijke innovatie en dat dit in hoge mate wordt uitgevoerd door sociale en duurzame startups. Hun visie en kennis wordt onvoldoende gezien, gehoord en benut. In beleidsvoorbereiding en -vorming organiseren we voortaan altijd inspraak van deze duurzame vernieuwers.

Sociaal ondernemers zijn pioniers en willen om hun missie te bereiken *het systeem* radicaal verbeteren. Door hun werk identificeren ze mogelijke oplossingen. Maar sociaal ondernemers zitten te weinig *aan tafel* wanneer het beleid wordt gemaakt. Of het nu gaat om het sociaal domein of de voedseltransitie, in Nederland maken we beleid door alle belangen aan tafel te brengen en consensus te zoeken. Dat is een groot goed. Maar het betekent ook dat vooral de gevestigde belangen aan tafel zitten. Dit zorgt ervoor dat radicale doorbraken uitblijven en daarmee doet Nederland zichzelf tekort.⁶

3. Rond de invoering van de BVm af.

We willen nog steeds een duidelijke erkenning van sociale ondernemingen in de wet, door invoering van de modaliteit 'm' (voor maatschappelijk) op de BV. Het voorstel is af, we gaan het nu invoeren. Deze wettelijke basis regelt de structuur en de zeggenschap van belanghebbenden en biedt daarmee sociaal ondernemers en de samenleving helderheid en zekerheid.

³ <https://www.ser.nl/-/media/ser/downloads/adviezen/2015/sociale-ondernemingen.pdf?la=nl&hash=CA76E5A4039EI22BIB2FE2CAD0573I5B>

⁴ <https://open.overheid.nl/documenten/ronl-8ld6ba8f-2e6f-4783-a79l-752ll76d9bec/pdf>

⁵ <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1537&langId=en>

⁶ Zie o.a. Arjan Zweer, 'Liever lobbyen' (2011) en Magda Smink, 'Incumbents and institutions in sustainability transitions' (2015)

In 2015 heeft de SER geadviseerd een ‘juridisch label’ in te voeren, in 2018 heeft de Tweede Kamer besloten om de BvM in te voeren en in het huidige regeerakkoord staat “Met het oog op het behoud van een gelijk speelveld, wordt maatschappelijk ondernemerschap gefaciliteerd door de introductie van de Maatschappelijke B.V.”. Er is al jarenlang voorbereiding voor het wetsvoorstel en het draagvlak is breed. Het is tijd dat de politiek de verwachtingen inlost. De BvM geeft bedrijven die brede welvaart vooropstellen een geschikte juridische jas, waarbij de transparantie wordt verhoogd en de bestuurders aanspreekbaar zijn op de maatschappelijke missie.

4. Verplicht duurzaam en sociaal inkopen.

De overheid gaat het maximaliseren van maatschappelijke waarde daadwerkelijk tot uitgangspunt nemen bij publieke inkoop. De basis van het inkoopbeleid wordt “opnemen van duurzame en sociale criteria, tenzij”, waarbij de aanbestedende dienst in principe kiest voor de aanbieder die de meeste maatschappelijke waarde realiseert. In geval van een andere keuze moet daar een sterke onderbouwing onder liggen. Transparantie achteraf over afgesloten contracten zal helpen om deze beweging te stimuleren.

De Overheid koopt jaarlijks voor ruim 100 miljard euro in aan producten en diensten.⁷ Door maatschappelijke waarde centraal te stellen in al het inkoopbeleid, beschikt de overheid over een enorm onbenut potentieel om duurzame en sociale beleidsdoelen te realiseren. Binnen de huidige aanbestedingswet is al heel veel mogelijk.⁸ Om deze mogelijkheden te benutten is een stevig implementatieprogramma nodig. Een duidelijke beleidsaanwijzing, ontwikkelen van methoden, educatie van inkoper en budgethouders en het controleren van de voortgang. Onderdeel zou een register moeten zijn waarin alle afgesloten contracten publiekelijk beschikbaar zijn zodat stakeholders de ontwikkelingen kunnen monitoren en stimuleren.

5. Geef ondersteuning aan sociale ondernemingen op specifieke beleidsdomeinen.

Sociaal ondernemers maken impact op een veelheid van beleidsdomeinen. Ze zijn niet alleen innovatief en effectief in het oplossen van maatschappelijke problemen, ze richten zich op een breed en gevarieerd palet aan uitdagingen, van schuldenproblemen tot biodiversiteit en van de plasticsoep tot energietransitie. Elk impactgebied heeft een

⁷ Oratie prof. dr. ir. Fredo Schotanus; https://www.uu.nl/medewerkers/RestApi/Public/GetFile?Employee=55038&l=EN&id=1224&t=34cd7b01f8e04_b8bbaa21a2370e9e890

⁸ De wet geeft in Art. 1.4 lid 2 ook richting aan deze keus: “De aanbestedende dienst of het speciale-sectorbedrijf draagt zorg voor het leveren van zo veel mogelijk maatschappelijke waarde voor de publieke middelen bij het aangaan van een schriftelijke overeenkomst...”.

eigen dynamiek en vraagt daarom specifieke ondersteuning van de overheid. Op drie beleidsdomeinen doen we een suggestie.

a. Geef private sociale ondernemingen meer regie en ruimte op de arbeidsparticipatiemarkt.

Wij ondersteunen ondernemers die mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt in dienst nemen en/of hen begeleiden naar regulier werk. Ondanks een enorme krapte op de arbeidsmarkt staan ruim 1,2 miljoen mensen aan de zijkant volgens cijfers van het CBS.⁹ Honderden sociaal ondernemers zijn gespecialiseerd in het opleiden en begeleiden van mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt naar regulier werk. Zij beschikken over de kennis en ervaring die dé oplossing op het arbeidsparticipatie vraagstuk in zich heeft. We erkennen de voorbeeldrol van deze ondernemers en nemen hen expliciet op in beleid.

b. Elke wijk verdient een bewonersbedrijf.

We erkennen en ondersteunen de kracht van bewonersbedrijven. Op tal van plekken in Nederland werken bewoners op een ondernemende manier aan veerkrachtige wijken, buurten en dorpen. Van, voor en door bewoners. We ondersteunen deze sociale ondernemingen met een duidelijk kader voor het uitdaagrecht, zodat zij maatschappelijke taken over kunnen nemen of samen kunnen oppakken met de overheid. Daarnaast vergroten we de toegankelijkheid tot maatschappelijk vastgoed voor lokale sociale ondernemingen en zorgen we ervoor dat overheidsopdrachten (bijvoorbeeld in 'groen' en 'grijs') makkelijker gegund worden aan maatschappelijke initiatieven.

c. Innoveer van lineair naar circulair.

De ambitie om een volledig circulaire economie in 2050 te realiseren is nog ver weg. Een primaire reden is dat huidig beleid zich teveel richt op recycling en te weinig op nieuwe businessmodellen en innovaties die het grondstoffengebruik radicaal efficiënter kunnen maken. We gaan met de vernieuwers in de circulaire economie aan tafel om systeembarrrières bloot te leggen en we versterken hun rol als gidsen in de transitie van lineair naar circulair.

De sociale onderneming is in Nederland gegroeid zonder aandacht vanuit de Rijksoverheid. Met stimulering van de Rijksoverheid is de beweging van sociale ondernemingen in staat de huidige maatschappelijke impact minimaal te verdubbelen. Doet u mee?

⁹ <https://www.nu.nl/economie/6250277/ruim-miljoen-mensen-langs-de-kant-mismatch-op-arbeidsmarkt-houdt-aan.html>